

egyre kiteljesülő szellemi megfogalmazásaként értelmezhető. A kezdetben kitűzött cél eléréséhez, a várostörténeti monográfia megírásához a kötetek jó alapot szolgáltatnak, de sok még a mondandó, ami által egyre közelebb kerül a város ahhoz, hogy kellő ismeretekkel rendelkezzen önmaga történelméről, értékeiről. Ezzel gazdagítja, nemcsak megyei kulturális örökségünk, értékeink sorát, szellemi erőfeszítéseinek nagyságát, eredményeit elismerendő. Van miből merítenünk!

(Kovács Lajos emlékkönyv. Szerk.: *Bombitz Attila–Dankó József*. Dorog Város Önkormányzata, Dorog, 2019. 171 oldal)

Horváth Géza

ÖSSZEGRZÉS EGY JELES NÉPMŰVÉS SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁN

Kevés olyan népi alkotóművészt ismerünk, akinek neve úgy összekapcsolódott szülőfalujával, mint Vankóné Dudás Julié (1919–1984). A Galga vidéke és benne Galgamácsa néprajzi szempontból jobban kutatott, mint az átlag magyar falvak, de a felfokozott figyelem nemcsak a régió falvanként különböző, színes viseletének, hímzéseinek, hagyományos paraszti életmódjának, hanem ennek a sokoldalúan tehetséges asszonynak is köszönhető.

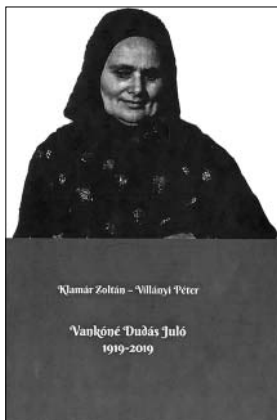
Születésének 100. évfordulójára szép és információgazdag képeskönyvet adott ki a galgamácsai Hagyományörző Egyesület Klamár Zoltán és Villányi Péter néprajzkutatók kísérőtanulmányával, Gulyás Magdolna szerkesztésében. Ebből a fényképekkel és Vankóné színes rajzaival, festményeivel, kiállítás-meghívókkal és plakátokkal illusztrált kötetből hiteles és árnyalt képet kapunk

egy vérbeli művész-egyéniség életéről és tevékenységéről.

Dudás Juli/Juló gyakran hangoztatta és meg is írta önéletrajzi ihletésű falu-monográfiájában („Falum, Galgamácsa...” Szerk.: *Ikvainé Sándor Ildikó*. Szentendre, 1983., második, bővített kiadás), hogy a „néprajzosok tanítottak látni”. Valóban, ő a kutatók biztatására kezdte tudatosan is megörökíteni szülőfaluja kultúráját: lerajzolni, lefesteni a szokásokat, összegyűjteni a dalokat, énekes gyermekjátékokat. Szerencséjére már kislánykorában olyan szakemberekkel találkozott, mint Bartók Béla, Kodály Zoltán és Gönyey (Ébner) Sándor, akik vendégszerető házuknál szálltak meg. Gönyey 1920 és 1944 között a Néprajzi Múzeum munkatársaként járt Galgamácsán (is) és tulajdonképpen ő „fedezte fel” a szépen rajzoló kislányt. Nemcsak tematikus rajzolásra biztatta őt és iskolatársait, hanem egy olyan hagyományörző énekes csoport megszervezésére is, akikkel együtt Dudás Juli már 1939-ban felléphetett Budapesten a Gyöngyösbokréta-mozgalom műsorában.

„*Ez volt az első szikra, ami a csoportok szervezésében és oktatásában végigkísért az életem szürke hétköznapijain és jeles ünnepe napjain át. Negyven éven át már a harmadik nemzedék csoportja váltja egymást a kezem alatt*” – írta Vankóné 1972-ben megkezdett önéletrajzában. Egyik legfontosabb „forrása”, mondhatni mestere édesapja, Dudás Ferenc volt, aki a hagyományos paraszti szokásokra, viselkedésformákra és dalokra megtanította, és mindig arra ösztökölte lányát, hogy „más”, több legyen, mint kortársai.

Dudás Juló úgy vált Galgamácsa folklórjának tudatos gyűjtőjévé és továbbhagyományozójává, országos híru naiv festővé, hogy közben paraszti munkát végzett, idős

szüleit gondozta, feleség és anya is volt. 1954-ben ugyan hímezéseivel nyerte el *A Népművészet Mestere* címet, de nem ettől, hanem rajzai, festményei és írásai révén vált közismertté. Az 1970-es években mint parasztfestő több nagyszabású megrendelést kapott neves vendéglátóhelyektől. Az őtálta rajzolt, festett galgamácsai életképek díszítik a balatonfüredi Marina Szálló, a budapesti Búsuló Juhász étterem, a tokiói Magyar csárda, a dunaújvárosi Halászcserda és a kistarcsai kórház falait. Képei ott vannak a Néprajzi Múzeumban és a kecskeméti Naív Művészek Múzeumában, amelyet 1977-ben Ortutay Gyula nyitott meg. Legtöbb képkiállítása összekapcsolódott a Galgamácsai Népi Együttes fellépésével. A Hungaroton három galgamácsai hanglemert is kiadott az elismert Vankóné Dudás Juli és csoportjai repertoárjából. A galgamácsai népszokásokat, dalokat, mondókat megörökítő lemezeket magam is szívesen lejátszottam az ELTE Folklore Tanszék népdal kurzusain.

Dudás Juló 1965-ben ismerkedett meg a néprajz szakot is végzett Moldován Domokossal, aki e sokoldalú népművész aszszonyról díjakat nyert portréfilmet készített (1969) és két másik filmjében is (*Magyar parasztfestők nyomában*, 1968; *Magyar naiv művészek*, 1970) jelentős szerepet játszott kettejük barátsággá mélyült személyes kapcsolata.

A falu egykori bírójának 1905-ben épült házában és portáján Dudás Juló kezdeményezésére jött létre egy falumúzeum, amely 1990-ben a Vankóné Dudás Juli Emlékház nevet vette föl.

Professzorunk, az egyéniségkutató Ortutay Gyula többször is méltatta Vankóné hagyományörző és hagyományra nevelő tevékenységét, s a galgamácsiakat arra biztatta, hogy legyenek büszkéek rá és szeressék őt. E kérés jegyében született meg Klamár Zoltán és Villányi Péter monografikus képeskönyve, amely egyúttal a magyar néprajzi egyéniségkutatás egyik szép példája.

(Klamár Zoltán–Villányi Péter: Vankóné Dudás Juló 1919–2019. Galgamácsai Hagyományörző Egyesület, Galgamácsa, 2019. 151 oldal)

Küllös Imola

SURDI FENYVESEK ÉS PAGONYOK

Egy helytörténeti munka kézbevétele mindig kétesélyes. A XX. század egyik legnagyobb magyar történésze, Mályusz Elemér már idestova 80-90 évvel ezelőtt súlyos kritikát fogalmazott meg azokkal a helytörténeti művekkel szemben, amelyekben nem történik semmi más, mint a települések történetének felfűzése a köztörténet árbocára, mintha az elmúlt évszázadok emberei mindig is kizárólag arra figyeltek volna, hogy szolgáljanak kövessék az országos eseményeket, holott a helytörténet elsősorban a helyi problémák felvetéséről és azok feldolgozásáról szól, vagy kellene szólnia. Ennek ellenére napjainkban is szép számban jelennek meg olyan munkák, amelyekben a rossz tendencia érvényesül, régi adattárakból kiírt, sokszor szó szerint idézett adatok, összekötve némi köztörténettel, amellyel a helyi adatok XVIII–XIX. századig fennálló hiányát vagy csekélységét próbálják kitölteni.

Szerencsére ez a könyv más, itt egy helyi „specialitás” kerül feldolgozásra, a Somogy és Zala határvidékén lévő, közigazgatásilag jelenleg az utóbbihoz tartozó Surd falu fenyőfatermelésének kezdetei. A kiadvány emellett egy sorozat nyitókötete, amely e határvidék történetével fog foglalkozni, mégpedig helyi források alapján, tehát lokális problémákra fókuszálva.

E kötet forrásbázisa a surdi erdész Pagony családnak a levéltára, amely máig a leszármazottak tulajdonában van. Egy részük, id. Pagony Károly és Hubert visszaemlékezése, valamint a két világháború és aközötti családi fotógyűjtemény 112 válogatott felvétele